

„Az agyongyötört táj szomorúsága miatt,
mely fogva tartotta a tekintetemet.”

70 Fábián István

TÁVOZÓBAN, TÁVOLODÓBAN

Mohai V. Lajos:

Az emlékezés melankóliája

[ITATÓSPAPÍR] Távozóban, mindig távolodóban. Amikor hazafelé tart, akkor is. Még nem tudom, milyen évszakban, melyik hónapban, – fázom. Mohai V. Lajos hült világban jár, hült helyeken, de pontosan leírja, kik élnek, éltek az

esedékes „máskor”-ban, ugyanitt, ezen a helyen: az agglomerátum betonsilói állandóbbak az alaktalan Templom térnél, ahol elhasznált neoncsövekhez kötött rózsák állnak, ahol kevesen használják a templombejáróhoz vezető lépcsőt, mert oldalról közelebb a járás, ahol a sápadt harangkongatást a helyiek sem tartják becsben. A jelen mindig állandóbb, pontosabb a múltnál, ebbe az egyedülletbe nem sétálhat be akárki.

Mohai nem engedi az olvasót szabadon járkálni belső tereiben. Az érzelgős együttérzés tilos. *Közli*, leírja a számkivetettség útvonalait – hajótörtött kalandorok, regényhősök fejezetnyitó, dőltbetűs elő-összefoglalóinak stílusában. Egyes szám első személyben, részletesen, a lélek olyan természettudományos élű bevilágításával, mint aki mindig befelé figyel. Mi pedig – elrendelten kívülállók – ezzel a figyelemmel azonosulunk, s a fagyos éjszákát követő hajnalon már az olvasó az, aki crusoe-i leleménnyel és türelemmel kijátssza az elégett kávéfőző-gumi képében megjelenő sorsot, míg a kifolyócsó köpdösni kezdi az izzó gömböcskéket. Így tágul a világ egészen föl az üres(?) őszi éjig.

„Mintha várt [...] volna valakire, aki késett.”

Nagyapám – mást se láttam rajta – pecsétes, elhordott katonakabátot viselt. Mohai pontos szavakkal, hosszan ír róla, akit nem ismerhetett, arról a gyászról, ami az enyém, arról a halálról, ami engem tanított az óriási szürke éggel kiegészíteni [KORAI BÁNAT]. Honnét megint ez az azonosság? Egy kisfiú sír abban a szobában, ahol az Öregapja meghalt. Utazásokat álmodunk végig: Kanizsa, Katonarét, a Déli vasút árka fölötti híd, Hidegház – örök jelenlét –, megint Katonarét, Rácváros, azután a Dózsa laktanya. 1968, Varsói Szerződés, Parassapuszta, közben a gyermekkor puha melege, zizegő őzek a csillár alatt, a történelem rendbontása, bombatölcsér, azután 1987-ben Északon,

Jurmalában, és a Rigai öböl, ahonnét visszahátrál a saját időbe. Nagynyja halála, elmulasztott utolsó óra, Hidegház megint, lelkiismeret és emlékek, majd az emlék emlékei.

„...ősz halott volt, szégyellősen ment el, boldogtalanul.” Apja halálakor a ravatalozóban – megint a Hidegház – a földi keveseken kívül „nem volt más, csak a szégyenlős ég egy kicsinyke darabja a nyitott kapuszárnyak részében”. Az idősíkok metszsvonalai – mint lézerháló a múzeumokban – mindig váratlanok, és mindig pontosan természetesek. Az eltávozás, a múlás melankóliája hűvösen húz a szemérmesen rejtőző bá-mészködásban. Elfogynak temetők, kereszttek, elfogy a gyermekkor is.

Mintha a világ levetkőzte volna az évszakokat, az író emlékei folytonos őszben, fakó színektől pontosítva forognak elénk: „...a félbemaradt éden kísértése...” mondja [A KISHITŰSÉG KÖTELÉKEI]. A hűség, mondom én.

Kafka, Kosztolányi – később Kosztolányi megint –, Valéry, Hrabal – később Hrabal megint –, Krúdy. Ködös-csilámló világok, miket a szerző – jól tudjuk esszéiből, tanulmányaiból – értve és magát megértve bejárt, s amely tájak már bizonyossággal befogadják. Vidékek, ahol a jelen s az elmúlás más-más fényel, de folyamatosan egymásba hajlik (ahogy ebben az önéletrajzban új fénytöréseket létrehozva egymásba forognak más-és más jellegű szövegmetaszetek), ahol a horizont éppannyira otthonos – csak –, mint a körénk szabott, itteni tér. Többnyire esik az eső – vagy eshetne éppen –, a halál pedig csupán a *személyes* lét lassú fogyatkozása. Amit az ember, akiben a távolság néz végig önmagán, megért, ahogy megérti – az elfogadás határáig jutva – anyja, apja halálát is.

De az öntudatlan boldogság megsemmisülése elfogadhatatlan. Mikor az élesedő, távolodó, kapaszkodó tekintetben mit sem értve megfagy a bizalom, megbocsáthatatlan. Mohai V. Lajos a Dalmatával is metsző őszben, telekben sétál, kerülgetve a hókásás pocsolyákat, nehogy a Kutya ujjai közé fagyjon a jég, ahogy később, már egyedül is ugyanígy. Később. Mert a Dalmata halála után már minden később van, újabb, keserű időszámításban. „A nélküle-utáni helyzetben”.

„A halál közös meder” [FEKETE, FEHÉR]. „Mér és igazít: a fogalmazásba becsúszik egy hiba, és kész.” A tudatlan, tudattalan szomorúság látványa elviselhetetlen. A Dalmata nem érti, megfejteti sem akarja, honnét és miért a halál, a tehetetlen bánat a miénk. A Kutya ösztöne pontos: fölösleges kitérők nélkül egyezik ki a vele együtt létező idővel, nem megy vissza és előre sem, az Idővel való kétkedő, fájdalmas kérdezz-felelek játszma a miénk. Válaszok nélkül. „Vajon visszanézett-e utoljára Dalmatánk az útra, amikor az esti sé-tánk véget ért és hátat fordított a világnak?”

A feltétlen, csupasz szeretet elvesztése azután maga a viselhetetlen önvád, minden bábeli tudásunk hiába, a ránkbízott szelídséget se tudjuk megvédeni, ahogy a víz, a homok folyik ki ujjaink közül, egyszerre nincs többé a most-volt-itt lélek, csak távolléte növekszik görbe tetemnyi térből
72 föl, föl egészen a kíméletlen, jégszínű éjig.

„A halál helyett nem jön más.” Az önvád megfekszi fájón a szemünket, ahol leperogtek a Dalmata élete filmjének utolsó képei, és csak csatog az elszakadt filmszalag elszabadulva.

Önvád, harmadszor is: a veszteség után a világ elsimul, de belül árnyékként sötétlik a veszteség ütötte hiány, mert – bár elsimul a világ – a halál a *személyes* lét lassú fogyatkozása. *Honnét és miért a halál?* – kérdezi Mohai, és miért a Kutya elmúlása osztja az időt előtte s azutánra. Mintha a tervekkel, utazásokkal, irodalommal, kuszaságokkal és megoldásokkal átszótt – mellékes – emberélet csupán a halál idejéhez és pontos helyéhez hajló borús késő délután volna, rokonok, közeli és alkalmi ismerősök múltideje vonja be a szemérmes gyászt [ÉLETÜNK HÁTSÓ KIJÁRATÁN]. Az írások nyelvezete pontos, a szavak önmagukért felelnek, s ahogy az éles vágások újabb és újabb színekre vezetik az olvasót az őszi esőben ázó színterekben, a közlések fegyelme egyre szívszorítóbb. És átbukunk olyan vidékekre, melyek a szerző kedves ismerősei, ahol – mint a mélyreszállás drámáiban – nem tudni, ki az idegen és ki az avatott vezető. Kafka, azután Chandler – és megint Kafka, ahol drága Ararátként bukkan elő a mondat, ami Mohai V. Lajos írásaiban eddig elvezetett: „Amik vannak, azok képek, mindig csak képek”. Miként az önéletrajz is élesen fogalmazott képek sorából rajzolódik, s hogy a sokasodó személyes hiányokat, a múlás fájaldalmát férfiasan rejtve mutassa, az író egyes szám első személyből harmadik személyre vált. Megintcsak távolodóban. A budai, tallini séták mind átforognak a gyerekkori Kanizsa tájaira [BUDAPEST HONTALAN VÁNDORAI], az elveszített – és valóban elpusztult – kertek, utcák képeivé. „Rabul ejtett szülővárosomban a hontalanság.”

Prága, Krakkó, Zágráb, közép-európai kávéházak, csapszékek levegője, a nyolcvanas évek levegője, a „közép-európai spleen”: irodalommal, szövegdarabakkal, idézetekkel, szerelmekkel átszótt napok, melyeken, mint fényképek az előhívóban, átszűrődnek, előtűnnek Kanizsa, Budapest örök ideiglenességének képei.

„A szerelem várakozás. [...] A szerelem a saját oldalon történő lázadás.” Ismét a múlás megértésének kényszere: szikár szavakkal behatárolni a határolhatatlant, leszögezni azt, aminek természete maga a változás, akkor is, ha marad, a megértés, eltávolítás és megtartás szándéka, amiből Mohai nem enged. Nem tud engedni. Majd – utazások és szerelmek múltán – a derengő égre, belső tereinek tükörképére hagyatkozva „...a Kutya ugatását hallja. Ez megnyugtatja, és úgy dönt, nem hagyja el céljait.”

Megint a Dalmata. De már a séták Tinával [SÉTÁK TINÁVAL] kívülről láttatva, távolítva, harmadik személyben indulnak, kilencedik kerületi, lehangoló tájban, a Ludovika, az egyetemi klinikák s a belgyógyászat téli esőben ázó falai között. A Kutya betegségéhez, a közeledő véghez Mohai V. Lajos megépíti a személyes díszleteket – a halál a személyes lét lassú fogyatkozása –, a kint- és bent-világ (gyilkosság, börtön, lelkiismeret, mégis-szeretet története) egybeérnek. Az irodalom egybeér a létező világgal, a ferencvárosi Pepin bácsit – Sirály urat – Hrabal sem rajzolhatta volna fájdalmasabbá és szerethetőbbé, ahogy Sirály úr fölbukkanása a rámaradt Kutyaákkal, majd mindhármuk köddé válása az író életének létező, megtörtént fejezete. Az irodalom – mint téli jégfelhők a horizonttal – a világgal egybeér, ahogy Hrabal galambtetetés közben a bulovkai közparkból kilépett.

Az elmúlás – az esők múlása, a folyók múlása, az idő múlása – az élet elmúlása. A jelen mindig állandóbb, pontosabb a múltnál, ebbe az egyedülletbe nem sétálhat be akárki. Mégis, ami elmúlt, az már levált önzésünkről, szeretetről, szerelemről. Mint a hagymahéj, lehajlik a magányra ítélt létezésről. Közös. Az emlékezés melankóliája.

PS/ A fenti írás nem kritika. Bármilyen értékeléstől, ítélettől távol tartja magát. Teheti, mert Mohai V. Lajos megadta a ráismerő azonosulás örömeit. Köszönet érte. (Prae.Hu, Bp. 2010)

Fülöp Péter: Töviskoszorú

